

YÖNETİM VE ÖRGÜT KURAMLARININ TASNİFİNDE MODERN VE POSTMODERN AYIRIMI

Doç. Dr. Binali DOĞAN*

ÖZET

Yönetim ve örgüt kuramlarının evrimleşmesini kuram ve yaklaşımların sahip olduğu özelliklere göre tasnif etmede modern kavramının kullanılması, kuram ve yaklaşımların bir bütün olarak değerlendirilmesinde anlam karışıklığına neden olmaktadır. Kavram, sosyal bilimler alanında Aydınlanma düşünürleri tarafından modern batı tipi kapitalist düzeni tanımlamak için kullanılırken yönetim ve örgüt kuramları alanında daha çok sistem ve durumsallık yaklaşımları için kullanılmakta, bilimsel yönetim, yönetsel kuram ve bürokrasi kuramları ise klasik dönem olarak tanımlanmaktadır. Klasik olarak adlandırılan bu yaklaşımlar, tam da Aydınlanma düşünürlerinin modern olarak tanımladığı öze denk gelmektedir. Diğer yandan, modern olarak nitelenen sistem ve durumsallık yaklaşımlarından sonra meydana gelen yeni kuram ve yaklaşımlar ise modern sonrası veya postmodern olarak kabul edilmektedir. Genel olarak sosyal bilimler alanında ise postmodernizm, modernizm olarak nitelenen toplumsal düzeni bir ideoloji olarak kabul etmekte ve bu düzenin dayanmış olduğu varlık ve bilgi kuramlarının eleştirisi olarak tanımlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Yönetim ve Örgüt Kuramları, Modernizm, Postmodernizm*

* Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. İşletme Bölümü, Öğretim Üyesi. binalidogan@marmara.edu.tr.

THE DISTINCTION BETWEEN MODERN AND POSTMODERN IN THE CLASSIFICATION OF MANAGEMENT AND ORGANIZATION THEORIES

ABSTRACT

Using the “modern” concept while classifying the evolution of management and organization theories and approaches according to their characteristics causes a meaning confusion when they are evaluated as a whole. This concept is used for defining western style capitalist order at the social science field by Enlightenment philosophers and used for defining system and contingency approaches at the management and organization field, while scientific management theory, managerial theory and bureaucracy theory is defined as classical era. The approaches named as “classical” can be easily matched with the core of “modern” concept, which is defined by Enlightenment philosophers. On the other side, the theories and approaches established after the modern called system and contingency approaches, are accepted as post-modern or postmodern. Generally on the social sciences field, postmodernism perceives social order of modernism as an ideology and is defined as a criticism of the epistemological and ontological base of this order.

Keywords: Management and Organization Theories, Modernism, Postmodernism.

Giriş

Yönetim ve örgütlere ilişkin çalışmaların uygulamaya yönelik teknik ve yöntem geliştirme kapsamlı mikro alandan sosyal bilim bağlamındaki makro alana doğru kaymasına paralel olarak alanda kullanılan kavramlar ve içeriklerine ilişkin bir takım sorunların ortaya çıktığı görülmektedir. Bu sorunlardan biri de modern kavramının içeriği ve bu içeriğe dayalı yönetim ve örgüt düşünce yaklaşım ve kuramlarının tasnifinde ortaya çıkmaktadır. Modern kavramının neden olduğu sorun, hem geleneksel-çağdaş, klasik-neo-klasik-modern, hem de modern-post modern ayırımında kendini göstermektedir. Modern kavramının yönetim ve örgütlenme yazınında neden olduğu bu sorunların iki genel nedeni olduğu söylenebilir. Birincisi, kavrama yüklenen anlamlarla ilgilidir. Modern kavramı, günlük dilde yaşanan döneme ait ancak geleneksel olandan farklı olanı işaret etmektedir. Yönetim ve örgüt yazınında da yakın tarihe kadar yaygın olarak bu anlamda kullanılmıştır. Bu nedendir ki yazında sanayi devriminden bu yana yönetim ve örgüt kuramları klasik, neo-klasik ve modern ayırımına tabi tutulmuş ve bu ayırım yaygın olarak kabul görmüştür. Yönetim ve örgüt kuramlarının evrimleşmesinde “modern yaklaşımlar” ayırımı, 1960–80 yılları arasında yaygınlık kazanan sistem ve durumsallık yaklaşımları için kullanılmıştır. Bazen de durumsallık (koşul bağımlılık kuramı) yaklaşımı neo-modern olarak adlandırılmıştır. Anılan yıllarda sistem ve durumsallık yaklaşımının modern olarak adlandırılması, bu yaklaşımların güncel olması nedeniyle doğal kabul edilmiştir. Ancak sistem ve durumsallık yaklaşımları sonrasında 1990’lı yıllar sonrasında işlem maliyeti, kaynak bağımlılığı, vekâlet kuramı gibi yeni bir takım kuramların gündeme gelmesi ve

bunların modern sonrası ya da postmodern olarak adlandırılması modern kavramının içeriğiyle ilgili tereddütlere ve içerik karışıklığına neden olmuştur. Bu durum da, modern kavramının “günümüzde geçerli olan” anlamını yadsır hale getirmiştir.

Bu sorunları aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür:

1. Yönetim ve örgüt kuramlarına ilişkin klasik dönem (bilimsel yönetim, yönetsel kuram ve bürokrasi kuramı) bazı çalışmalarda **geleneksel dönem** bazı çalışmalarda ise **çağdaş** yönetim düşüncesinin alt ayırımı olarak kavramlaştırıldığı görülmektedir. Her iki kavramlaştırma biçimi de kendi içinde tutarlık göstermelerine karşılık, yönetim ve örgüt kuramlarının evrimleşmesi açısından kavram kargaşasına neden olmaktadır.

2. Klasik kuram'ın geleneksel olarak nitelendirilmesi, üstü örtük olarak modern kavramına yüklenen içerikle ilgili görünmektedir. Modern (çağdaş) kavramı güncel olan yaklaşımları işaret etmek için kullanıldığında kaçınılmaz olarak, klasik dönem geleneksel anlamını taşımaktadır. Ancak bu noktada klasik dönem olarak adlandırılan kuram ve yaklaşımların geçerliliğini yitirdiği anlamı ortaya çıkacaktır. Buna karşılık çağdaş yönetimin bir alt ayırımı olarak klasik kuram kavramının kullanılması bu kapsamda yer alan kuram ve yaklaşımların günümüz için geçerli olduğu varsayımına dayanmaktadır. Bu bağlamda, her iki durumda da “modern” kavramının içeriğinin netleştirilmesine ihtiyaç vardır.

3. Modern kavramın içerik tanımlamasına bağlı olarak sistem ve durumsallık yaklaşımları sonrasında ortaya çıkan kuram ve yaklaşımlar ise güncel olan anlamında modern sonrası yaklaşımlar olarak kavramlaştırılmaktadır.

4. Modern kavramının günceli işaret eden bir içerikle kullanılması ve buna bağlı olarak modern sonrası ya da postmodern kavramlarının kullanılması, üstü örtük olarak klasik dönem olarak nitelendirilen ekonomik ve toplumsal düzenin geçerliliğini yitirdiği varsaymaktadır. Bazı boyutlar itibari ile bu varsayımlar kabul edilebilirse de sanayi devriminden başlayıp günümüze kadar devam eden ekonomik ve sosyal düzen bağlamında klasik dönem uygulamalarının devam ettiği (bazen daha katı bir biçimde) göz ardı edilmektedir. Bu anlamda Baransel'in sanayi devriminden başlayıp 1980'li yıllara kadar dönemi çağdaş olarak nitelendirmesi, değişimleri içermekle birlikte aynı kalan “şey”lerin varlığını işarete etmesi bakımından önemlidir.

“Modern” kavramına yüklenen anlam farklılığının yönetim ve örgüt yazınında ortaya çıkardığı sorununun ikinci nedeni ise kavramın aynı zamanda bir toplumsal yaşam biçimini, ağırlıklı olarak da batı toplumlarının göstermiş olduğu (göstermesi gereken) yaşam biçimi özellikler bütününe ilişkin içeriğidir. Bu içeriğiyle modern kavramı, geleneksel toplumsal düzene karşıt olan bir toplumsal düzen için kullanılmaktadır. Yönetim ve örgüt alanındaki çalışmaların eylem yönlü mikro çalışmalardan kuram yönlü makro sosyal bilim alanına doğru artan ilgisi, sosyoloji, felsefe vb disiplinler ile yakın teması modern kavramının bu ikinci içeriğine dikkatleri çekmiş bu da kavramın daha önce yaygın olarak kullanılan içeriğini tartışmalı hale getirmiştir. Bu nedenlerle yönetim ve örgüt kuramlarına ilişkin yapılmış ayırımları ister istemez sorunlu hale getirmiştir.

Yukarıda özetlenen sorunlar önemli ölçüde modern kavramından kaynaklanmaktadır. Çalışmamızda bu nedenle modern kavramının içeriği ve buna bağlı olarak yönetim ve örgüt kuramları konusundaki ayırımların incelenmesi amaçlanmıştır.

Yönetim ve Örgüt Kuramlarının Tasnifine İlişkin Yaklaşımlar

Yönetim ve örgüt kuramlarına ilişkin Türkiye'deki çalışmalar dünyadaki genel eğilime uyarak biraz da Türkiye'deki sanayileşme eğilimleri nedeniyle ağırlıklı olarak uygulayıcı kuramlar kökeni üzerinde gelişmiştir. Üsdiken ve Leblebici'ye göre, örgüt kuramları üç temel kökten beslenerek gelişmiştir. Bunlar verimlilik ve etkinlik için rehberlik özelliği taşıyan uygulayıcı kuramcılarının yaptığı çalışmalar, Max Weber kaynaklı sosyolojik çalışmalar ve örgütlerdeki insan unsurunu ön plana alan insan ilişkileri temeline dayanan davranışçı kuramlardır¹. Türkiye'deki yönetim ve örgüt kuramları yazınında ağırlıklı olarak uygulayıcı kuramcı kaynaklı çalışmalar ile davranış kuram kaynaklı çalışmalar yer almıştır. 1970'li yıllarda Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü ve Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi ve Boğaziçi çevrelerinde örgüt ve yönetim sosyolojisi kaynaklı bir takım çalışmalar yer almakla birlikte* bunlar genel içinde sınırlı bir yer almış ve sonraki yıllarda bu tür çalışmalar giderek azalmaya başlamıştır.

Türkiye'deki yönetim ve örgüt yazınında ağırlıklı konular eylem-kuram kökenli olarak geliştiğinden, yönetim ve örgüt düşünce, yaklaşım ve kuramlarının evrimleşmesine ilişkin tasnif de yaygın olarak bu çerçevede olmuştur. Bu konudaki çalışmalara bakıldığında yukarıda Üsdiken ve Leblebici'nin işaret ettiği üç temel kökenin etkisi görülmekle beraber, yönetim ve örgüt kuramlarının evrimleşmesine ilişkin tasnifte uygulayıcı kuramcılarının etkisinin çok baskın olduğu görülmektedir. Yönetim ve organizasyon ders kitapları incelendiğinde yukarıda özetlenen durum açıkça görülmektedir.

1960'lı yıllarda yayınlanan yönetim ders kitaplarında genellikle yönetim ve örgüt kuramlarının evrimleşmesine ilişkin bir tasnifin yer almadığı görülmektedir². Bu döneme ilişkin yönetime ilişkin ders kitaplarının ağırlıklı olarak işletme ve yönetim işlevlerine ağırlık verdiği, yönetim ve örgüt kuramlarına yer verilmediği görülmektedir.

1970'li yıllarında başlayıp günümüze kadar devam eden yönetim ve organizasyon ders kitaplarında, yönetim ve örgüt kuramlarının evrimleşmesine ilişkin yapılan ayrımlar ise beslendikleri köken etkisi ile farklı ayrımlarda bulunmuşlardır. Bunlardan birincisi ve en yaygın olanı, uygulamacı kuramcılarının "idari köken" kaynaklı çalışmalarda ortaya çıkan ayrımdır. Bu ayrımda yönetim ve örgüt kuramlarının evrimleşmesinde sanayi devrimi esas alınarak geleneksel ve çağdaş yönetim düşünce sistemleri ana ayrımı yer almaktadır. Çağdaş yönetim düşüncesi (ve örgüt kuramları), klasik, neo-klasik ve modern yönetim ve örgüt kuramları biçiminde alt ayrımlara tabi tutulmuştur³. Bu biçimdeki bir ayrım, batı

¹ Sargut, s. Özen, Ş., *Örgüt Kuramlarına Genel Bakış:Karşılaştırmalı Bir Çözümleme, Örgüt Kuramları*, (Der.), İmge Kitabevi, Ankara, 2007, s.14.

* Bu çalışmalar arasında Öncü'nün Örgüt Sosyolojisi, (Öncü, 1976, Heper'in Türk Kamu Bürokrasisinde Gelenekçilik ve Modernleşme (Heper, 1976), Ortaylı'nın Osmanlı Bürokrasisinin Özelliklerine Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım(Ortaylı, 1976), Güler'in Yönetimin Sosyolojik Anlamı ve Sanayide Yönetim (Güler, 1976), Bozkurt'un Toplumsal Yapı İçinde Örgütler (Bozkurt, 1976) ve Kazancı'nın Yönetimde Büyüme Olayı ve Yönetilen (Kazancı, 1976), Aşkun'un Çağcıl ve Gelenekçi Toplumsal Ortamlarda Çevre-Örgüt-Birey Modelleri Aşkun, 1977 gibi çalışmaları sayılabilir.

² Oluç, Mehmet, *İşletme Organizasyonu ve Yönetimi*, İstanbul Ün., İşl.fak., Ya., İstanbul, 1959; Tosun, Kemal, *İşletme Yönetimi*, İstanbul Üniversitesi İşletme fakültesi Yay., İstanbul, 1974.

³ Onaran, Oğuz, *Örgütlerde Karar Verme*, Ankara Ün., SBF Yay., Ankara, 1971, s.9-28; Aydın, Vahdet, *İşletme Organizasyonundaki Gelişmeler*, Ankara Ün., SBF Yay., Ankara, 1973, s.35-163;

dünyasında da yaygın olarak görülen bir ayırımdır⁴. Yukarıda sözü geçen yayınlardan doğrudan yönetim düşüncesinin evrimleşmesini konu alan çalışma, Baransel tarafından yapılan çalışmadır. Baransel'in çalışmasında sanayi devrimi öncesi dönem geleneksel dönem, sonrası ise çağdaş dönem olarak tanımlanmış, çağdaş dönem ise klasik, neo-klasik ve modern dönem olarak ele alınmıştır. Baransel'in yapmış olduğu ayırım, özellikle klasik yönetim düşüncesinin önemli ölçüde kapitalist sanayi toplumun felsefe ve varsayımları ile paralellik gösteren bir ayırım olup yazar tarafından klasik yönetim ve örgüt kuramlarının oluşumunda ekonomik ve toplumsal düşünce ve varsayımlarının etkin olduğu vurgulanmaktadır. Bu ayırımda dikkati çeken asıl nokta ise modern ve çağdaş kavramlarına yüklenen anlamlardır. Baransel'in çalışmasında çağdaş kavramı, sanayi kapitalizmi biçimindeki ekonomik toplumsal düzene denk gelmektedir. Başka bir ifade ile sanayi devriminden başlayıp sistem ve durumsallık yaklaşımlarını da kapsayan uzunca bir tarih diliminde yer alan düşünce kuram ve yaklaşımlar çağdaş olarak nitelendirilmiştir. Buna karşılık yazarın, “modern kuram” içinde ele aldığı sistem ve durumsallık yaklaşımları ise 1970’li yıllardaki yönetim ve örgüt kuramları alanındaki son gelişmeler olarak ele alınması nedeniyle “güncel olan” gelişmeleri işaret etmektedir. Baransel'in adı geçen çalışmasında çağdaş ve modern kavramlarının farklı anlamlar ile kullanıldığı görülmektedir. Çalışmada modern kavramı “güncel olan” anlamında kullanılmış, çağdaş kavramı ise, sanayi devriminden başlayıp sistem ve durumsallık yaklaşımlarını kapsayacak bir kapsamda kullanılmıştır. Kavramın bu içeriği yalnızca Baransel’e ait olmayıp yaygın kabul gören bir anlayıştır. Kavramın bu içeriğinin neden olduğu sorunlar aşağıda ayrıca ele alınacaktır.

Sosyolojik kökene dayalı çalışmalarda ise yönetim ve örgüt kuramlarının evrimleşmesi farklı bir biçimde tasnif edilmiştir. Bu tür yaklaşımlarda alanın kapsamı genişliği nedeniyle yapılan ayrımlar sosyolojik kökenli olmakla birlikte farklılaşabilmektedir. Fişek, yönetim düşüncesinin evrimleşmesini toplum biçimlerinin gelişmesine paralel olarak ve sosyal işbölümü temelinde, ilkel komünal toplumdun

Dereli, Toker, **Organizasyonlarda Davranış**, İstanbul, Ün., İktisat fak. Yay., İstanbul, 1976, s.8–125; Serpil, Ahmet, **İşletme Yönetiminde Kontrol:Sistem Yaklaşımı**, İstanbul, İ.T.İ.A., İstanbul, 1976, s.13–17.; Baransel, Atilla, **Çağdaş Yönetim Düşüncesinin Evrimi:Klasik, Neo-Klasik Yönetim ve Örgüt Kuramları**, İstanbul Üniversitesi Yay., İstanbul, 1979; Can, Halil, **Organizasyon ve Yönetim**, Adım Yay., Ankara, 1991, s.39–54; Eren Erol, **Yönetim ve Organizasyon**, İstanbul Ün, İşletme Fak. Yay, İstanbul, 1991; Erdoğan, İlhan, **İşletmelerde Davranış**, İstanbul Ün., İşl. Fak. Yay., İstanbul, 1991; Birdal, İlker ve Aydemir, Nilgün, **Yönetim Teorileri**, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 1992; Akat, İlker, Budak, Gönül ve Budak, Gülay, **İşletme Yönetimi**, Beta Yay., İstanbul, 1994, s.27–105; Ataman, Göksel, **İşletme Yönetimi**, Türkmen Kitabevi, İstanbul, 2002; Koçel, Tamer, **İşletme Yöneticiliği**, Arkan Yay., İstanbul, 2005.

⁴ Pugh, D.S., *Modern Organizations Theory, The Modern Business Enterprise*, (Der:Michael Gilbert Penguin Books, 1972, s.76–104; Scott, William G., *Bir Bakış ve Bir Değerlendirme*, (Çev:Turgay Ergun), **Amme İdaresi Dergisi**, C:7., S.2., 1974, s146–167; March, J.G ve Simon H.A., **Örgütler**, (Çev: Ö.Bozkurt ve O. Onaran, Türkiye Ortadoğu Amme İdaresi Ens. Yay, Ankara, 1975; Hicks, Herbert G ve Gullet C.Ray, **Organizasyonlar: Teori ve Davranış**, (Çev: Besim Baykal), İ.T.İ.A İşletme Bil Ens. Yay,1981; Sharma, R.A., **Organisational Theory and Behavior**, Tata McGraw-Hill Pub. Com., New Delhi, 1982; Boone, Louise B. Ve Kurtz, David, L, **Management**,(4.B), McGraw-Hill, 1992, s.27–42.

başlayarak günümüze kadar (1979) gelen süreçte yönetimsiz dönem, anaerkil dönem, ataerkil dönem, bilimsel yönetim, insan ilişkileri yaklaşımı ve katılnalı yönetim biçiminde bir ayırıma gitmiştir⁵. Yazar örgüt kuramlarını ise, geleneksel örgüt kuramları (bilimsel yönetim ve bürokrasi kuramı), davranışçı kuram, Simoncu örgüt kuramı ve katılnalı örgüt kuramı biçiminde tasnif etmiştir. Bu ayırımda dikkati çeken nokta klasik dönemin geleneksel olarak kavramlaştırılmasıdır.

Klasik kuramın “geleneksel” olarak nitelendirilmesi, yalnızca Fişek tarafından yapılan bir nitelendirme değildir. Benzer nitelendirmeleri başka çalışmalarda da görmek mümkündür⁶. Davranış kökenli çalışmalarda klasik döneme ait kuramların geleneksel olarak nitelendirilmesi “beşeri ilişkiler” alanındaki insana ilişkin varsayımlarda meydana gelen değişiklik nedeniyle daha yaygındır.

Klasik kuramın geleneksel olarak nitelendirilmesi, klasik kurama bir bakış açısını yansıtmaktadır. Bu üstü örtük olarak klasik dönemin çağdaş olma özelliğini yitirdiğini varsaymaktadır. Bu konu tartışmalı olmakla beraber, asıl üzerinde durulması gereken şey, bilimsel yönetim anlayışından bu yana çağa damgasını vuran düşünce sisteminde öz olarak nelerin değiştiğidir. Bunu ekonomik ve toplumsal düzen özelliklerinin bir bütünü olarak ele alıp incelemek gerekir. Ekonomik ve toplumsal düzen işleyişine ilişkin felsefe, ideoloji ve kabuller bağlamında düşündüğümüzde, klasik dönemi gene geleneksel olarak nitelendirmek mümkün olur mu?

Görülüyor ki, sanayi devriminden bu yana yönetim ve örgüt kuramlarının evrimleşmesine ilişkin yapılan ayırımlar, bir yandan kuramları geleneksel ve çağdaş biçiminde tasnif etmede farklı biçimde düşünmekte, diğer yandan evrimleşmenin ilgili olduğu bağlamın (ekonomik ve toplumsal düzen işleyişine ilişkin felsefe, ideoloji ve varsayımlarda) aynı titizlikle dikkate almamaktadırlar.

Yönetim ve örgüt kuralarının tasnif edilmesinde karışıklığa neden olan ikinci kavram ise yukarıda değinilen modern kavramına yüklenen anlamdan kaynaklanmaktadır. Modern kavramı günlük dildeki anlamı ile çağdaş kavramı ile özdeştir. Bu nedenle konuya ilişkin çalışmalarda zaman zaman modern kavramı yerine çağdaş kavramının kullanıldığı görülmektedir⁷. Ancak, ister modern sözcüğü isterse çağdaş sözcüğü kullanılmış olsun, kavram güncel olanı işaret ettiği için, güncel olan şeyler ya bir süre sonra güncel olmaktan çıkmakta ya da yeni düşünce, yaklaşım ve kuramlar nedeniyle kapsamı genişlemektedir. Kavramın işaret ettiği bu içerik, kuram ve yaklaşımların modern kavramı adı altında tasnif edilmesini sorunlu hale getirmektedir. Modern kavramının yönetim ve örgüt kuramlarının tasnif edilmesinde yarattığı sorunun bir başka boyutu daha var. Sosyal bilimler alanında modern kavramı, arzulanan belli bir (kapitalist batı toplumu) ekonomik ve toplumsal düzenin işleyişine ilişkin özellikler bütünü tanımlamak için kullanılmaktadır. Kavramın bu içerikte kullanılması yalnızca felsefe, sosyoloji vb sosyal bilimler alanında değil aynı

⁵ Fişek, Kurthan, **Yönetim**, Ankara Ün., SBF Yay., Ankara, 1979.

⁶ Northcraft, Gregory B. Ve Neale Margeret A., **Organizational Behavior**, The Dryden Press, London, 1990; Akat ve diğ., age.; Onal, Güngör, **İşletme Yönetimi ve Organizasyonu**, Marmara Ün. SBE yay., İstanbul, 1995.

⁷ Onaran, age.,s.19; Onal, age., s.26.

zamanda yönetim ve örgüt yazınında da kullanılmaya başlanmıştır. Konunun bu boyutuna daha sonra yer verilecektir.

Yönetim ve örgüt kuramlarının tasnif edilmesinde karışıklığa neden olan üçüncü kavram ise, postmodern ya da modern sonrası veya modern ötesi kavramı ve bu kavramdan kaynaklanan sorundur. Postmodern kavramı, sosyal bilimlerde modern olarak tanımlanan ekonomik ve toplumsal düzenin eleştirisi niteliğini taşır. Buna karşılık yönetim ve örgüt kuramları yazınında zaman zaman kavramın sistem ve durumsallık yaklaşımlarından sonra ortaya çıkan kuram ve yaklaşımlar için kullanıldığı görülmektedir⁸. Modern kavramının güncel olan yeni yaklaşımlar yerine yalnızca sistem ve durumsallık yaklaşımı için kullanılması bir teamül olarak kabul gördüğünden, bu yaklaşımlardan sonra ortaya çıkan yaklaşımlar için modern sonrası yaklaşımlar isimlendirmesi kullanılmaya başlanmıştır⁹. Bu durum ister istemez ilgili alanda anlam karışıklığına neden olmaktadır. Karışıklıkta en büyük pay ise modern kavramına aittir. Bu nedenle aşağıda modern kavramı üzerinde durulacaktır.

Modern Kavramı ve Kuramsal Arka Planı

Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlüğü'nde modern sözcüğünün Türkçe sözlük karşılığı olarak, çağa uygun olan, çağcıl, çağdaş sözcükleri yer almaktadır. Aynı sözlükte çağdaş sözcüğünün anlamı ise, içinde yaşanılan döneme ait olan biçiminde ifade edilmektedir. Büyük Larousse ansiklopedik sözlüğünde sözcüğün karşılığı olarak, şimdiki zamana ya da göreceli olarak yakın bir dönem ait ya da uygun olan şeyler, en son ilerlemelerden yararlanan şeyler, eskiye karşıt olan ve çağın gereklerine uygun olan ifadeleri yer almaktadır. Kavramın kökeni incelendiğinde, modern sözcüğünün Latince “modo” dan türetilen modernus sözcüğünden türetildiği ve bunun da “hemen şimdi” anlamına geldiği görülmektedir. Modernus sözcüğünün ilk kez kullanımı, M.S. 5. yüzyılın sonuna doğru Roma İmparatorluğunda Hıristiyanlık dönemi için kullanılmıştır. Hıristiyanlığı resmen kabul eden Roma, bu dönemi, eski putperest geçmişinden kopuşunu vurgulamak için modernus sözcüğünü kullanmıştır¹⁰.

Sosyal bilimler alanında modern kavramının kullanılması, 18. yüzyılda Aydınlanma felsefecileri ile başlar. 18. yüz yıl filozoflarının Aydınlanma Projesi olarak modernizm, sürekli ve doğrusal bir ilerleme anlayışına dayanmakta ve amacı ideal bir toplum oluşturmaktır¹¹. Bu anlamıyla modernizm, aydınlanma ilkelerini temel alan toplumsal projeyi tanımlamak için kullanılan bir kavramdır. Aydınlanma ilkeleri ise, sanayi

⁸ Serbest, Bürkan, *Bürokrasiye “Postmodern “ Karşı Çıkış*, 14.Ulusal Yönetim Kongresi, 25–27 Mayıs 2006, Erzurum, 2006, s.807; Özcan, Kerim; Kurt, Mustafa ve Ağca Veysel, *Yeni Yönetim Mantığı ve Kamu Yönetiminde Postmodernizmin İzleri*, 14.Ulusal Yönetim Kongresi, 25–27 Mayıs 2006, Erzurum, 2006; Barca, Mehmet ve Baştürk, Faruk, *Modernizm Çıkmazındaki Örgütlere Postmodernizmin Yanıtları*, 12.Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi, 27–29 Mayıs 2004, Uludağ Ün. Uludağ, Bursa, 2004, s.128.

⁹ Hatch, Mary Jo, *Organization Theory: Modern, Symbolic and Postmodern Perspectives*, Oxford University Press, 1997, s.43; Ataman, age. s182; Koçel, age. s343.

¹⁰ Özkiraz, Ahmet, *Modernleşme Teorileri ve Postmodern Durum*, Çizgi Kitabevi, Konya, 2003.

¹¹ Şaylan, Gencay, *Postmodernizm*, (2.B), İmge Kitabevi, Ankara, 2002, s.114; Toth, Elizabeth L., *Postmodernism For Modernist Public Relations: The Cash Value And Application of Critical Research in Public Relations*, *Public Relations Review* 28 (2002), s.245.

öncesi toplumsal düzenin (geleneksel orta çağ) benimsemiş olduğu “doğruların” reddi ve yerine yenilerinin konulmasına yöneliktir. Yeni toplumsal düzenin temel ilkeleri, inanç yerine bilgi, teoloji yerine bilim, gelenekler yerine aklın yer almasıdır. Bu bağlamda ele alındığında modern kavramının içeriği üç farklı yönü kapsadığı görülür. Birincisi, kavram, hem Roma döneminde hem de Aydınlanma felsefecileri tarafından geleneksel olandan kopuşu içerir. Bu kopuş, radikal bir değişim biçiminde olmaktadır¹². Bu nedenle evrimleşme ya da tedrici değişimler sonrası ortaya çıkan yeni şeyleri belirtmek amacıyla kullanılmamaktadır. Kavram içeriğinin ikinci yönü, sanayi devrimi sonrası batı toplumu için aydınlanma felsefecilerince öngörülen bir toplumsal düzeni betimler. Batı modernliği, belli bir toplumsal tahayyül biçimi olarak kendini gösterir ve bir ahlaki düzen fikrini içerir¹³. Üçüncü olarak da kavram eski ve geleneksel olanın yanlış olduğu, öngörülen batıda oluşmakta olan sanayi toplumu toplumsal düzenin doğru olduğu biçiminde bir yargı içerir.

Modernizmin felsefi kurucuları olarak Bacon (1561–1626) ve Descartes (1596-1650) kabul edilir¹⁴. Bacon’ın modernleşmenin felsefi kurucusu olarak kabul edilmesi, bilimin başlıca yönteminin tümevarım olarak kabul etmesi, Descartes’in ise tümevarım yönteminin felsefeye uygulayan ilk düşünür olması nedeniyledir¹⁵.

Modernizmin düşüncesi Aydınlanma felsefecileri tarafından inşa edilmiştir. Aydınlanma felsefecilerinin önde gelen isimleri, Thomas Hobbes (1588-1679), John Locke (1632-1704), David Hume (1711-1776), Jeremy Bentham (1748-1832), Adam Smith (1723-1790) İmmanule Kant (1724-1804)' dir. Bunların ileri sürdükleri başlıca düşüncülere bakıldığında günümüz ekonomik ve toplumsal düzeni biçimlendiren temel düşüncüler olduğu görülecektir.

Hobbes, insan davranışını fizik biliminin kavramlarıyla yorumlamaya çalışan, “rasyonel seçim” kuramının kurucusudur. Hobbes’a göre insan davranışı öngörülebilir ve kontrol edilebilir. Kişisel gelişme rasyonel tercih tarafından yönetilen kişisel faydanın ençoğa çıkarılması olarak tanımlanır. Hobbes’ın “rasyonellik ilkesi”, modern ekonomi ve psikolojinin dayanaklarından biri olarak kabul edilir¹⁶. Lock’un üzerinde durduğu temel konu, “doğal haklar”dır. Doğal haklar olarak ele alınan haklar; özel mülkiyet, özgürce sözleşme yapma ve serbest girişim hakkıdır¹⁷. Hume’ın Aydınlanma dönemi felsefesinin en büyük düşünürlerinden biri olarak kabul edilmesi emprist olması nedeniyle deneyimden bağımsız olarak elde edilen bilgiyi yadsımasıdır¹⁸. Hume aynı zamanda, Adam Smith

¹² Özkiraz, age. s13.

¹³ Taylor Charles, Modern Toplumsal Tahayyüller, (Çev:Hamide Koyukan), Metis Yayınları, İstanbul, 2006, s.11.

¹⁴ Hollinger, Robert, Postmodernizm ve Sosyal Bilimler:Tematik Bir Yaklaşım, (Çev:Ahmet Cevizci), Paradigma Yay., İstanbul, 2005, s.5.

¹⁵ Yıldırım, Cemal, **Bilim Felsefesi**, (7.B.), Remzi Kitabevi, İstanbul, 2000, 194; Michell, Mark G., *The False Dilemma of Modernity*, **Modern Age**; Fall 2005; 47, 4; Academic Research Library, s.311.

¹⁶ Holinger, age. s.39.

¹⁷ Velasquez, Manuel G., **Business Ethics:Concepts and Cases** (4.B), Prentice Hall, New Jersey, 1998, s.171; Kazgan, Gülten, İktisadi Düşünce Tarihi veya Politik İktisadın Evrimi, Bilgi Yayınevi, (12.B), İstanbul, 2006, s.50.

¹⁸ Yıldırım, age. s. 197.

tarafından ortaya konan klasik ekonomik kuramın düşünce öncülüğünü yapmıştır. Hume, iktisadi faaliyetlerin itici gücünün bireysel menfaat ve birikim arzusu olduğunu, bunun rekabeti geliştirdiğini, tüccarların tasarruf yaparak faiz ve kar hadlerini düşürdüğünü, fiyat değişimleri ile otomatik dengenin sağlanacağını savunur¹⁹. Bentham ise ‘faydacılık’ kuramının kurucusudur²⁰. Smith, klasik liberal ekonomi kuramının kurucusu olarak kabul edilir. Smith’e göre insanın kişisel çıkar dürtüsü ile hareket ettiği ve buna kamu otoritesi tarafından müdahale edilmeyen her toplumda mutlu bir ekonomik düzenin kendiliğinden gerçekleşeceğini²¹. Aydınlanma düşüncesinin başta gelen düşünürü ise Immanuel Kant’dır. Kant’ın üzerinde durduğu temel konu akılcılıktır. Kant aydınlanmanın tanımını insanın kendi suçu ile düştüğü ergin olmama durumundan kurtulması²² olarak yapar. Ergin olmama, kişinin bir başkasının rehberliği olmadan kendini aklını kullanmaya muktedir olmamasıdır. Bu nedenle Kant’a göre Aydınlanma’nın parolası ‘kendi aklını kullanma cesaretini göster’ dir²². Kant’ın aydınlanma parolasında evrensel bir ahlak düzeni vardır ve düzenin kurucu öğeleri a) iyi istenç, b) koşulsuz buyruk ve c) özgürlüktür²³. Bunların gerçekleşmesi ise ön yargısız düşünme ile mümkündür²⁴. Buradaki ön yargısız düşünme öncelikle geleneksel düşünceden kurtulmayı hedefler.

Aydınlanma felsefecilerince ortaya konan modernliği bir kültürel olgu olarak ele alan Weber, bunu batı düşüncesindeki iki özellik ile açıklar. Birincisi “büyü bozumu”dur. Büyü bozumu, dinin, geleneklerin ve aydınlanma öncesi otoritelerin saf dışı edilmesidir. İkincisi ise rasyonelleşmedir. Rasyonelleşme ise büyüün yerine aklın kullanılmasıdır. Rasyonelleşme batı dışındaki diğer toplumlarda da olmasına karşılık bu toplumlardaki rasyonelleşme dünyaya uyum gösterme biçiminde olmuştur. Batıdaki rasyonelleşme ise toplumsal bir düzlemde olması ve bu yolla kültür dünyasını oluşturmasıdır. Bunun özü akla uygun karar almaya tabi alanların artması oluşturur. Bu süreçte dünya, anlam taşımayan kaotik bir gerçeklik olarak algılanmış ve rasyonelliğin yardımıyla kendisine hâkim olunması gereken bir gerçekliğe dönüştürülmüştür²⁵.

Yukarıda ana hatları ile özetlenen Aydınlanma Felsefecilerinin bu düşünceleri, bir bütün toplumsal düzeninin çeşitli yönlerine ilişkindir. Jeannere’ye göre moderniteye geçişi belirleyen devrimler²⁶:

Bilimsel devrim: Newton ile başlar

Siyasal Devrim: Modern demokrasi (İngiltere, Amerika ve Fransa). Demokrasinin devletin tek rasyonel biçimi haline gelmesidir.

Kültürel Devrim: Yeni fiziksel dünya görüşü, düşüncenin laikleşmesidir.

¹⁹ Kazgan, age. s.48.

²⁰ Velasquez, age. s.72; Kazgan, age. s.56.

²¹ Kazgan, age. s.71.

²² Ketenci, Taşkın, *Eleştiri ve Aydınlanma, İmmanuel Kant, Muğla Ün. Uluslararası Kant Sempozyumu Bildirileri*, Vadi Yayınları, Ankara, 2006, s.466.

²³ Özlem, Doğan, *Kant ve Yeni Kantçılık, İmmanuel Kant, Muğla Ün. Uluslararası Kant Sempozyumu Bildirileri*, Vadi Yayınları, Ankara, 2006, s.253.

²⁴ Ketenci, age. s.477.

²⁵ Özkiraz, age.s.26.

²⁶ Özkiraz, age. s.17.

Endüstriyel devrim: Emegın soyutlanmasıdır.

Aydınlanma felsefecileri tarafından felsefi düşünce temeli oluşturulan modernizmin temel düşünsel yapısını incelediğimizde aşağıdaki temel özellikleri görmekteyiz²⁷:

- a) Bireycilik: Bireysel hak ve özgürlükler (Locke doğal haklar), bireysel çıkar.
- b) Akılcılık: Geleneğin yerini akılcılığın alması, toplumsal düzenin akılcı bir biçimde planlanabileceğine dair inanç.
- c) Bilmenin niteliği: Var olanı olduğu gibi açıklamaya yönelme²⁸.
- d) Bilimsellik: Teoloji yerine bilim.
- e) Bilimsel Yöntem: Pozitivizm,
- f) Determinizm: evrendeki her olgunun başka bir veya daha fazla olguya bağlı olduğu dolayısıyla önceden kestirilebileceği inancı.
- g) Dışsal otoriteyi ret etme.

Bu özellikler liberal kapitalist düzen biçimindeki bir toplumsal tahayyül'ün özellikleridir ve bu bütünlük, modern olarak tanımlanmaktadır. Bu toplumsal tahayyül'ün yönetime üretim örgütlenmesine yansıyan yönü ise, faydacı kuram temeline dayanan verimlilik ve etkinliktir. Modernizmin temel unsurları olarak kabul edilen bireycilik, akılcılık, bilimsellik, bilimsel yöntem, determinizm ve dolayısıyla evrensellik unsurları itibari ile bakıldığında, klasik, neo-klasik, sistem ve durumsallık yaklaşımları verimlilik ve etkinlik sorunlarına farklı çözümleri içeren yaklaşımlar olmalarına rağmen öz itibari ile "modern" dirler. Bu yaklaşım ya da kuramlar, temeli 16. yüzyılda atılan liberal iktisadi dünya görüşünün bütün inanç ve varsayımları üzerinde yoluna devam etmektedirler. Bu açıdan bakıldığında klasik dönemin "geleneksel" olarak nitelendirilmesinin yerinde bir nitelendirme olmadığı açıktır.

Yönetim Ve Örgüt Kuramlarında Modern-Postmodern Ayırımı

Yönetim ve örgüt kuramlarının tasnifine ilişkin diğer bir sorun ise modern-postmodern ayırımında ortaya çıkmaktadır. Toplum bilimi alanındaki içeriğiyle modern kavramı ana hatları itibari ile yukarıda özetlendi. Postmodern kavramının da aynı düzlemde ele alınıp incelenmesi gerekir.

Postmodernizm, sözcük anlamı olarak modern sonrası veya modern ötesi anlamına gelmektedir. 1960'lı yıllarda sanat alanında kendini gösteren postmodernizm, 1970-1980 yılları arasında toplum bilimlerinde yaygın olarak da felsefe alanında bir söylem olarak ağırlık kazanmaya başlamıştır²⁹. Kavramın ilk kullanımının Frederich Onis tarafından 1930

²⁷ Toth, age. s.245.

²⁸ Nutku, Uluğ, *İnsan Felsefesine Yol Gösterici Olarak Kant'ın Aşkın İdeler Çözümlemesi, İmmanuel Kant, Muğla Ün. Uluslararası Kant Sempozyumu Bildirileri*, Vadi Yayınları, Ankara, 2006, s.247.

²⁹ Şaylan, age. s.109.

yıllarda modernizme tepki olarak kullanıldığı ileri sürülmekte ise de³⁰, Karl Marx'ın ilk postmodern entelektüel olduğu kabul edilmektedir. Modernizme bir tepki ve modernizmin eleştirisi olan postmodernizm, Marx, Nietzsche ve Freud tarafından aydınlanmanın akılcılaştırma modelini yıkmaya yönelik eleştirilerinin bir devamı olarak kabul edilir³¹. Özünde modernist söylemin bir radikal bir eleştirisi olan postmodernizm sözcüğü, insanın akıl yürütme ve bilime dayanarak özgürleşip yüceleceği varsayımını sorgulayan bir dönemi adlandırmak üzere kullanılan bir kavramdır³².

Postmodernizm genelde modern toplumsal tahayyül olarak adlandırılan kapitalist toplumsal düzenin eleştirisini konu alır. Bu eleştiri yeknesaklık göstermez. Eleştiriler bir yandan ve en başından Marksist bir temelle başlar ve bu temel üzerinden “Frankfurt Okulu”nun geliştirdiği eleştirel kuram ve yeni Marksizm ile devam ederken diğer yönden farklı dozlarda farklı postmodern düşünürlerce devam eder. Toplumsal düzene genel nitelikteki eleştirilerin dışında, özde kapitalist düzeni savunmakla birlikte, teknolojideki gelişmeye paralel olarak ortaya çıkan ekonomik ve toplumsal yenilikler de “post endüstriyel”, “kapitalizm ötesi” olarak tanımlanıp postmodern olarak kabul edilmektedir. Aydınlanma projesi olarak tanımlanan modernizmi eleştirme noktasında bir görüş birliği olsa da eleştiriler çok farklı düzeylerde olmaktadır. Bu nedenle de bazen Marksistler ve yeni Marksistler de postmodernist olarak kabul edilmektedir.

Modernizme ilişkin bu genel nitelikteki eleştiriler bir yana bırakılacak olursa postmodernizmin, modernizme ilişkin eleştirileri aşağıdaki temel noktalarda ortaya çıkmaktadır. Bunlardan birincisi, yönetim ve örgüt kuramları alanlarında çalışanların postmodernizm anlayışlarıdır. Bu alanlarda çalışanlar, postmodernizmi, entelektüel bir hareket olarak görüp, postmodernist düşüncede yer alan ve esas itibarı ile “postendüstriyel dönem” diye adlandırılan dönem özellikleri olarak kabul edilen esneklik, çok yeteneklilik, katılımcılık vb özelliklerin yönetim ve örgüt kuramlarının geliştirilmesi için bir katkı olarak görürler. İkinci temel alan ise, modernizmin dayanmış olduğu temel düşüncelere yöneliktir. Bu ikinci alan ağırlıklı olarak varlık ve bilgi kuramlarını kapsamaktadır. Ancak bu alandaki postmodernist düşünceler de iki ana grupta toplanabilir. Bunlardan birincisi şüpheli (skeptical) postmodernist düşünce ikincisi ise olumlayıcı (affirmative) postmodernist düşünce olarak ortaya çıkmaktadır³³. Modernist düşünceye varlık ve bilgi kuramına ilişkin postmodernist eleştiriler ana hatları ile aşağıdaki gibi özetlenebilir³⁴. Modernist düşüncede dış gerçekliğin tanımlanması hedeflenirken, postmodernist düşünürler

³⁰ Gülova, Asena A., *Modern Sonrası (Postmodern) Paradigmalara Göre Örgütlerin “Durumu”*: *Modern mi? Postmodern mi? Tartışmalarına İlişkin Literatür İncelemesi*, **12.Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi, 27–29 Mayıs 2004 Uludağ Ün. Uludağ**, Bursa, 2004, s.133.

³¹ Touraine, Alain, **Modernliğin Eleştirisi**, (5.B) (Çev: Hülya Tufan), Yapı Kredi yayımları, İstanbul, 2004, s.124.

³² Şaylan, age. s.129.

³³ Kilduff, Martin And Mehra, Ajay, *Postmodernism and Organizational Research* **Academy of Management. The Academy of Management Review**; Apr 1997; 22, 2; s.455.

³⁴ Cooper, Robert and Burrell, Gibson, *Modernizm, Postmodernizm and Organizational Analysis: An Introduction*, Organization Studies, 1988, 9/1, s.92; Hatch, age. s.49; Kilduff ve Mehra, age. s.462; Toth, age. s.245; Pauline, Marie Rosenau, **Post-modernizm ve Toplum Bilimleri**, (2.B), (Çev: Tuncay Birkan), Bilim ve Sanat yayınları, Ankara, 2004, s.161.

dış gerçekliği tanımlamak için yeterli araç olmadığını savunurlar³⁵. Postmodernist düşünürlere göre gerçeklik, zorunlu olan bir şey değil, o kökeni geleneklere dayanan, insan tarafından üretilen bir ürün olarak kabul edilir. Her toplum veya her insan dünya gerçekliğini farklı olarak anlayabilir. Bu nedenle dünyaya biçim veren insan davranışları, algılamaları ve yargılarıdır³⁶.

a) Postmodernist düşüncede modernist düşüncenin öndeyi (geleceğin kestirimi) ve nedensellik kabullerini reddederler. Onlara göre, her şeyin her şey ile ilişkili bir evrende olduğu nedensellik ve buna bağlı olarak geleceğin kestirimi söz konusu olmaz. Evrende rastlantısallık ve kaos esastır³⁷. İleri derecede bilinmezlik nedeniyle sosyal bilimlerde genellemeye gitmek doğru değildir³⁸.

b) Postmodernist düşüncenin modernist düşünceye olan temel eleştirilerden bir diğeri de nesnellik konusundadır. Modernizmde bilimsel araştırmalarda nesnellik temel şart olarak kabul edilirken, postmodernist düşünürler, değerlerin, normatif sorunların, duyguların ve coşkuların insanın düşünsel bir üretiminin bir parçası olduğunu, bu nedenle olguların, anlamların ve değerlerin birbirinden bağımsız olarak ele alınamayacağını savunurlar³⁹. Postmodernistlere göre gerçek dünyayı nesnel olarak temsil edecek bir yöntem mevcut değildir⁴⁰.

Modernizmin eleştirisi üzerinde yükselen postmodernizm, genelde kapitalist toplumsal düzenin bir eleştirisi daha özelden ise modernleşmenin felsefi ve bilimsel temelini oluşturan, varlık ve bilgi kuramlarının eleştirisi olarak ortaya çıkmaktadır⁴¹. Bu noktalar dikkate alındığında yönetim ve örgüt kuramlarının postmodernist sayılabilmesi için modernizmin özellikleri olan akılcılık yerine akılla birlikte duygulara, yargılara ve değerlere, evrensellik yerine göreciliğe, nedensellik yerine rastlantısallığa, nesnellik yerine öznellik ve belirlenimcilik yerine belirsizliğe dayanması gerekmektedir. Modern sonrası olarak tanımlanan bazı yaklaşımlar ve kuramlarda bu özelliklerin bir kısmını görmek mümkündür. Ancak yalnızca bu nedenle bunların modern sonrası olarak nitelendirilmesi doğru değildir. Hem benzer özellikleri klasik veya modern olarak adlandırılan kuram ve yaklaşımlarda da görmek mümkündür, hem de postmodern nitelemesi için bu kuran ya da yaklaşımların modern kuram ve yaklaşımlardan bir kopmayı işaret etmesi gerekmektedir.

Yönetim ve örgüt kuramı alanındaki çalışmalarda, kapitalist üretim biçiminde meydana gelen gelişmeleri post kapitalist, postendüstriyel ya da endüstri ötesi olarak ele alan düşüncelerden⁴², hareketle, yönetim alanındaki yeni gelişmeleri de modern sonrası olarak tanımlama eğilimi vardır. Fordist üretimden post Fordist üretim biçimine geçiş, just-

³⁵ Pauline, age. s.163.

³⁶ Killduf ve Mehra, age. s.463.

³⁷ Pauline, age. s.166.

³⁸ Killduf ve Mehra, age. s.465.

³⁹ Pauline, age. s.168.

⁴⁰ Killduf ve Mehra, age. s.464.

⁴¹ Özcan ve diğ. Age. s. 809.

⁴² Drucker, Peter F, **Yeni Gerçekler**, (2.B), (Çev: Birtane Karanakçı), Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara, 1992, s.130; Drucker, Peter F, **Kapitalist Ötesi Toplum**, (Çev: Belkıs Çorakçı), İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1994, s.33; Toffler, Alvin, **Şok: Gelecek Korkusu**, Altın Kitaplar Yayınevi, (3.B), (Çev:Selami Sargut), İstanbul, 1981.

in-time üretim, toplam kalite yönetimi, dış kaynaktan yararlanma, esneklik, vb gelişmelere bağlı olarak yönetim ve örgüt kuramlarında bu alandaki çalışmalar modern sonrası olarak nitelendirilmektedir⁴³. Ancak kapitalist üretim biçiminde post endüstriyel gelişmeler ve buna bağlı olarak yönetim ve örgütlenme eylem ve biçimlerinde meydana gelen değişimler klasik dönem uygulama biçimlerinden farklı olmakla birlikte, her ikisi de bir bütün olarak düzenin işleyişine ilişkin aynı varsayım ve inançları paylaşmaktadır. Klasik iktisadi kuramın dayanmış olduğu fayda, serbest girişim, serbest pazar ekonomisinin otomatik denge modeli, bireysel çıkar peşinde olmanın toplumsal fayda ile sonuçlanacağı kabulü, modern sonrası olarak nitelendirilen kuram ve yaklaşımlar tarafından da benimsenmektedir.

Sonuç

Yönetim ve örgüt kuramlarının evrimleşmesini kuram ve yaklaşımların sahip olduğu özelliklere göre tasnif etmede modern kavramının kullanılması, kuram ve yaklaşımların bir bütün olarak değerlendirilmesinde anlam karışıklığına neden olmaktadır. Başlangıçta sanayi devrimi sonrasında yönetim ve örgütlenme alanında ortaya çıkan bilimsel yönetim, yönetsel kuram ve bürokrasi kuramı klasik kuram, insan ilişkileri yaklaşımı neo-klasik kuram, sistem ve durumsallık yaklaşımları ise alandaki son gelişmeler olması nedeniyle modern kuram adlandırılmıştır. Sosyal bilimler genelinde ekonomi, sosyoloji, felsefe vb bilim alanlarında ise, Avrupa'daki geleneksel toplumsal düzen yerine ortaya çıkan sanayi kapitalizmini nitelendirmek üzere modern nitelmesi kullanılmaktadır. Yönetim ve örgüt yazınında klasik, neo-klasik ve modern olarak adlandırılan ayırımların sosyal bilimler genelindeki tanımlamaya göre modern olarak kabul edilmesi gerekir. İnanç, varsayım ve ideoloji olarak Aydınlanma düşünürleri tarafından ortaya konan modernizm, akılcılık, bireycilik, bilimsellik, özgürlük, faydacılık ve serbest pazar ilkeleri çerçevesinde gelişir. Bu varsayım ve inançlar esas alındığında, klasik, neo-klasik ve modern kuramların aynı varsayım ve inançları paylaştığı görülmektedir. Bu genel çerçevede yalnızca sistem ve durumsallık yaklaşımlarının modern olarak nitelendirilmesi doğru olmayacaktır.

Yönetim ve örgüt kuramlarının tasnif edilmesinde modern kavramına yüklenilen anlam nedeniyle benzer bir sorun da modern-modern sonrası ayırımında ortaya çıkmaktadır. Birbirini takip eden gelişmeleri işaret etmek üzere, sistem ve durumsallık yaklaşımları modern olarak ele alındığında, daha sonra ortaya çıkan yaklaşımlar kaçınılmaz olarak modern sonrası olarak nitelendirilmiştir. Genel olarak sosyal bilimler alanında, modern sonrası ya da postmodern diye tanımlanan düşünce akımı ise, aydınlanma düşünürleri tarafından ileri sürülen ve önemli ölçüde gerçekleşen modernizmin eleştirisi niteliğini taşır. Modernizmin eleştirisine yönelik bu düşünce, bir yönüyle kapitalist toplumsal yaşamın yarattığı sorunlara, diğer yönüyle bu sistemin dayanmış olduğu felsefi temelin sorgulanması veya reddidir. Bu alandaki eleştiriler ağırlıklı olarak varlık ve bilgi kuramları temelinde yapılmakta ve modernist düşüncenin, akılcılık, pozitivizm, nedensellik, nesnellik ve evrensellik ilkeleri reddedilmekte veya sorgulanmaktadır. Bu çerçevede klasik liberalizm ve kapitalist sanayi üretim biçimi yerine sanayi sonrası veya kapitalizm sonrası yaklaşımlarına paralellik kurularak yönetim ve örgüt kuramlarının modern sonrası olarak nitelendirilmesi, bu ikisi arasındaki farklılıkları işaret etse de, aynı inanç ve varsayımları paylaşmaları nedeniyle yerinde olmayacaktır.

⁴³ Hatch, age.; Ataman, age.; Barca ve Baştürk, age. ; Koçel, age.

KAYNAKÇA

- Akat, İlker, Budak, Gönül ve Budak, Gülay, **İşletme Yönetimi**, Beta Yay., İstanbul, 1994, s.27–105.
- Aşkun, İnal Cem, *Çağcıl ve Gelenekçi Toplumsal Ortamlarda Çevre-Örgüt-Birey Modelleri, Yönetim Psikolojisi, Yönetim Psikolojisi I.Ulusal Sempozyumuna Sunulan Bildiriler-Tartışmalar*, 7–9 Aralık, 1977, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Ens. Yay., Ankara, 1979, s.229–257.
- Ataman, Göksel, **İşletme Yönetimi**, Türkmen Kitabevi, İstanbul, 2002;
- Aydın, Vahdet, **İşletme Organizasyonundaki Gelişmeler**, Ankara Ün., SBF Yay., Ankara, 1973, s.35–163.;
- Baransel, Atilla, **Çağdaş Yönetim Düşüncesinin Evrimi:Klasik, Neo-Klasik Yönetim ve Örgüt Kuramları**, İstanbul Üniversitesi Yay., İstanbul, 1979.
- Barca, Mehmet ve Baştürk, Faruk, *Modernizm Çıkmazındaki Örgütlere Postmodernizmin Yanıtları*, **12.Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi, 27–29 Mayıs 2004, Uludağ Ün. Uludağ**. Bursa, 2004, 123–128.
- Birdal, İlker ve Aydemir, Nilgün, **Yönetim Teorileri**, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 1992.
- Boone, Louise B. Ve Kurtz, David, L, **Management**,(4.B), McGraw-Hill, 1992, s.27–42;
- Bozkurt, Ömer, Toplumsal Yapı İçinde Örgütler, **Yönetim Sosyolojisi, Yönetim Sosyolojisi Kollokyumuna Sunulan Bildiriler-Tartışmalar**, 14–15 Ekim 1976, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Ens. Yay., Ankara, 1977, s.107- 117.
- Can, Halil, **Organizasyon ve Yönetim**, Adım Yay., Ankara, 1991, s.39–54;
- Cooper, Robert and Burrell, Gibson, *Modernizm, Postmodernizm and Organizational Analysis: An Introduction*, Organization Studies, 1988, 9/1, 91–112.
- Dereli, Toker, **Organizasyonlarda Davranış**, İstanbul, Ün., İktisat fak. Yay., İstanbul, 1976, s.8–125.
- Drucker, Peter F, **Yeni Gerçekler**, (2.B), (Çev: Birtane Karanakçı), Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara, 1992.
- Drucker, Peter F, **Kapitalist Ötesi Toplum**, (Çev: Belkıs Çorakçı), İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1994.
- Efil, İsmail, **İşletmelerde Yönetim ve Organizasyon** (3.B), Uludağ Ün., Yay, Bursa, 1995, s.12–50;
- Erdoğan, İlhan, **İşletmelerde Davranış**, İstanbul Ün., İşl. Fak. Yay., İstanbul, 1991.

-
- Eren Erol, **Yönetim ve Organizasyon**, İstanbul Ün. İşletme Fak. Yay, İstanbul, 1991.
- Ertürk, Mümin, **İşletmelerde Yönetim ve Organizasyon**, Beta Yay., İstanbul, 1995, s.5–43.;
- Fişek, Kurthan, **Yönetim**, Ankara Ün., SBF Yay., Ankara, 1979,
- Güler, Şevki, *Yönetimin Sosyolojik Anlamı ve Sanayide Yönetim*, **Yönetim Sosyolojisi, Yönetim Sosyolojisi Kollokyumuna Sunulan Bildiriler-Tartışmalar**, 14–15 Ekim 1976, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Ens. Yay., Ankara, 1977, s.85–98.
- Gülova, Asena A., *Modern Sonrası (Postmodern) Paradigmalara Göre Örgütlerin "Durumu": Modern mi? Postmodern mi? Tartışmalarına İlişkin Literatür İncelemesi*, **12.Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi, 27–29 Mayıs 2004 Uludağ Ün. Uludağ**. Bursa, 2004, 129–135.
- Harvey, David, **Postmodernliğin Durumu**, Metis Yayınları, İstanbul, 1997.
- Hatch, Mary Jo, **Organization Theory: Modern, Symbolic and Postmodern Perspectives**, Oxford University Press, 1997.
- Hicks, Herbert G ve Gullet C.Ray, **Organizasyonlar: Teori ve Davranış**, (Çev: Besim Baykal), İ.İ.T.İ.A İşletme Bil Ens. Yay,1981;
- Hollinger, Robert, *Postmodernizm ve Sosyal Bilimler: Tematik Bir Yaklaşım*, (Çev: Ahmet Cevizci), Paradigma Yay., İstanbul, 2005.
- Kazancı, Metin, *Yönetimde Büyüme Olayı ve Yönetilen*, **Yönetim Sosyolojisi, Yönetim Sosyolojisi Kollokyumuna Sunulan Bildiriler-Tartışmalar**, 14–15 Ekim 1976, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Ens. Yay., Ankara, 1977, s.201–219.
- Kazgan, Gülten, *İktisadi Düşünce Tarihi veya Politik İktisadın Evrimi*, Bilgi Yayınevi, (12.B), İstanbul, 2006.
- Ketenci, Taşkın, *Eleştiri ve Aydınlanma*, **İmmanuel Kant, Muğla Ün. Uluslararası Kant Sempozyumu Bildirileri**, Vadi Yayınları, Ankara, 2006, s.466–472.
- Kilduff, Martin And Mehra, Ajay, *Postmodernism and Organizational Research*
Academy of Management. The Academy of Management Review; Apr 1997; 22, 2; pg. 453–481.
- Koçel, Tamer, **İşletme Yöneticiliği**, Arkan Yay., İstanbul, 2005.
- March, J.G ve Simon H.A., **Örgütler**, (Çev: Ö.Bozkurt ve O. Onaran, Türkiye Ortadoğu Amme İdaresi Ens. Yay, Ankara, 1975;
- Michell, Mark G., *The False Dilemma of Modernity*, **Modern Age**; Fall 2005; 47, 4; Academic Research Library, pg. 311–320.

- Northcraft, Gregory B. Ve Neale Margeret A., **Organizational Behavior**, The Dryden Press, London, 1990.
- Nutku, Uluğ, *İnsan Felsefesine Yol Gösterici Olarak Kant'ın Aşkın İdeler Çözümlemesi, İmmanuel Kant, Muğla Ün. Uluslararası Kant Sempozyumu Bildirileri*, Vadi Yayınları, Ankara, 2006, s.246–250.
- Oluç, Mehmet, **İşletme Organizasyonu ve Yönetimi**, İstanbul Ün., İşl.fak., Ya., İstanbul, 1959.
- Onal, Güngör, **İşletme Yönetimi ve Organizasyonu**, Marmara Ün. SBE yay., İstanbul, 1995.
- Onaran, Oğuz, **Örgütlerde Karar Verme**, Ankara Ün., SBF Yay., Ankara, 1971, s.9–28.
- Ortaylı, İlber, *Osmanlı Bürokrasisinin Özelliklerine Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım, Yönetim Sosyolojisi, Yönetim Sosyolojisi Kolekyumuna Sunulan Bildiriler-Tartışmalar*, 14–15 Ekim 1976, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Ens. Yay., Ankara, 1977, s.1–10.
- Öncü, Ayşe, **Örgüt Sosyolojisi**, Sosyal Bilimler Derneği Yay., Ankara, 1976.
- Özcan, Kerim; Kurt, Mustafa ve Ağca Veysel, *Yeni Yönetim Mantığı ve Kamu Yönetiminde Postmodernizmin İzleri, 14.Ulusal Yönetim Kongresi, 25–27 Mayıs 2006*, Erzurum, 2006.
- Özkiraz, Ahmet, **Modernleşme Teorileri ve Postmodern Durum**, Çizgi Kitabevi, Konya, 2003.
- Özlem, Doğan, *Kant ve Yeni Kantçılık, İmmanuel Kant, Muğla Ün. Uluslararası Kant Sempozyumu Bildirileri*, Vadi Yayınları, Ankara, 2006, s253–277.
- Pauline, Marie Rosenau, **Post-modernizm ve Toplum Bilimleri**, (2.B), (Çev: Tuncay Birkan), Bilim ve Sanat yayınları, Ankara, 2004.
- Pugh, D.S., *Modern Organizations Theory, The Modern Business Enterprise*, (Der:Michael Gilbert Penguin Books, 1972, s.76–104;
- Sargut, s. Özen, Ş., *Örgüt Kuramlarına Genel Bakış:Karşılaştırmalı Bir Çözümleme, Örgüt Kuramları*, (Der.), İmge Kitabevi, Ankara, 2007.
- Serbest, Bürkan, *Bürokrasiye “Postmodern “ Karşı Çıkış, 14.Ulusal Yönetim Kongresi, 25–27 Mayıs 2006*, Erzurum, 2006.
- Serpil, Ahmet, **İşletme Yönetiminde Kontrol:Sistem Yaklaşımı**, İstanbul, İ.T.İ.A., İstanbul, 1976, s.13–17.;

-
- Scott, William G., Bir Bakış ve Bir Değerlendirme, (Çev:Turgay Ergun), **Amme İdaresi Dergisi**, C:7., S.2., 1974, s146–167.
- Sharma, R.A., **Organisational Theory and Behavior**, Tata McGraw-Hill Pub. Com., New Delhi, 1982.
- Şaylan, Gencay, **Postmodernizm**, (2.B), İmge Kitabevi, Ankara, 2002.
- Taylor Charles, Modern Toplumsal Tahayyüller, (Çev:Hamide Koyukan), Metis Yayınları, İstanbul, 2006.
- Toffler, Alvin, **Şok: Gelecek Korkusu**, Altın Kitaplar Yayınevi, (3.B), (Çev:Selami Sargut), İstanbul, 1981.
- Tosun, Kemal, **İşletme Yönetimi**, İstanbul Üniversitesi İşletme fakültesi Yay., İstanbul, 1974.
- Toth, Elizabeth L., *Postmodernism For Modernist Public Relations: The Cash Value And Application of Critical Research in Public Relations*, **Public Relations Review** 28 (2002) 243–250.
- Touraine, Alain, **Modernliğin Eleştirisi**, (5.B) (Çev: Hülya Tufan), Yapı Kredi yayınları, İstanbul, 2004.
- Ülgen, Hayri, **İşletmelerde Organizasyon İlkeleri ve Uygulaması**, İstanbul Ün., İşletme Fak., İşletme İktisadı Ens. Yay., İstanbul, 1990, s.16–42.;
- Weihrich, Heinz ve Koontz Harold, **:Global Perspective (4.B)**, McGraw-Hill, 1993, s.29-51
- Velasquez, Manuel G., **Business Ethics:Concepts and Cases (4.B)**, Prentice Hall, New Jersey, 1998.
- Yıldırım, Cemal, **Bilim Felsefesi**, (7.B.), Remzi Kitabevi, İstanbul, 2000.